

Tánczos Vilmos

A KASZÁLÁS MÓDJA

Húsz évvel ezelőtt Svédországban jártam. A sok szép és jó dolog mellett láttam ott furcsa, nekem nem tetsző dolgokat is, amit két évtized alatt sem tudtam elfelejteni. A világhíres stockholmi skanzenben például láttam, sőt kezembe is vettem egy tárgyat, amelyről a tulajdonosa azt állította, hogy kasza, és hogy ő maga kaszált is vele aznap reggel. Az a bizonyos eszköz valóban hasonlított valamelyest egy kaszához, de hogy kaszált is volna vele valaha valaki, azt nem hittem el neki, és nem hiszem azóta sem.

A svéd „kaszással” és a „kaszájával” való találkozásom úgy történt, hogy a szabadtéri néprajzi múzeum utcáján egyszer csak szembejött velem egy szekér, amelyet két szép ló húzott. A szekérrre nyers fű volt feldobálva, de olyan hányaveti, rendetlen módon, hogy a takarmány itt is, ott is szotyogott le a járműről. A fűhalom tetején pedig egy ember ült valamiféle népi öltözetben, kalap is volt a fején. Múzeumi alkalmazott volt, akinek az volt a napi munkája, hogy a „szénásszekerét” a látogatóknak reggeltől estig mutogassa. Amikor az egyik sétányon összetalálkoztunk, a szekér tetejéről engem is megszólított. Előbb a felettünk vastagon gomolygó felhőkre kezdett fejcsóválva mutogatni, majd kárvallott képpel arra panaszkodott angolul, hogy mostanában nagyon sokat esik errefelé az eső, ami miatt nem tudta a szénafüvét megszárítani. Érdeklődésemet látva, megállította a lovakat, leszállt, és a mondottak bizonyosságaképpen a kaszáját is levette a szekérről, azt állítván, hogy az imént ezzel kaszálta ezt a takarmányt. Alig pillantottam rá a szerszámra, rögtön láttam, hogy rossz, gyenge színház, amit ez az ember itt most művel velem. Mégis kézbe vettem azt a bizonyos „kaszát”, de annyira meghökkenem, megriadtam tőle, hogy vissza is adtam neki rögtön. Még most, két évtized múltán is tisztán látom magam előtt, életre szóló múzeumi élményemmé lett valóban.

Úgy tetszett, mintha ez a girbe-görbe, kékre festett furcsa tárgy kaszává akart volna lenni valóban, de végül nem sikerült szegénynek. Legelőször is szokatlanul kicsi volt, jó két arasszal rövidebb egy valódi kaszánál. Aztán a megcsökött szerszám teljesen vasból volt, és emiatt

igen nehéz. Egy súlyos vasrúd volt még a nyele is, ami derékszögben egybe volt hegesztve a kaszavassal, úgyhogy a nyelet a kaszapengétől elválasztani, vagyis az egész szerkezetet szétszedni egyáltalán nem is lehetett. De még az összeforrasztás is olyan szerencsétlenül történt, hogy az él teljesen egy síkba került a nyéllal, és mivel így a „kaszának” egyáltalán nem volt dőlésszöge, fűvet csak úgy lehetett volna vágni vele, ha a nyele is a pengével egy síkban, közvetlenül a föld színén vízszintesen mozog. Vagyis a kaszásnak le kellett volna hasálnia a földre, ha akár csak egyetlen kaszavágást akart is volna vele tenni. Aki ezt a micsodát összeszerkesztette, legfeljebb képen láthatott kaszát, de még azt sem figyelte meg rendesen.

Annyi bizonyos volt számomra, hogy ezzel a „kaszával” senki nem kaszálhatott. Sem ma, sem a tegnap. A szekeren lévő nyers fűvet biztosan valami jó kis kaszálógéppel vágták le valahol, aztán talán egy ügyes utánfutós traktorocska hozta ideig, majd valahogy felhánták az egészet erre a szekérre, és ideküldték vele ezt a múzeumi embert, hogy a skanzen területén egész nap ide-oda szekerezve, mutogassa a látogatóknak a régi paraszti szénacsinalás tudományát. Később távolabbról láttam, hogy valóban akadnak, akik nézik és áhítattal hallgatják őt. De én ekkor már nem tartoztam közéjük. Meg voltam hökkenve, meg voltam botránkozva mind a „kaszástól”, mind a „kaszájától”, de még a közönségtől is. Voltaképpen attól, hogy ennyire elfelejtődött az egész paraszti világ, és hogy a világ legrégebbi, amúgy sok tekintetben valóban nagyszerű néprajzi múzeuma még alá is játszik ennek az elbutulásnak. Mert valakik itt a múzeumban ezt az embert a maga szerszámaival együtt kitalálták, és mint hiteles népi jelenséget másoknak pénzért mutogatják.

El kéne hát magyarázni ennek az embernek, hogy mi is egy kasza, amiről ő nap mint nap beszél, de amiről szemlátomást semmit nem tud. Annál is inkább, mert a svéd acél és vele együtt a svéd kasza valaha fogalom volt az egész világon. De most már lassan sem Svédországban, sem nálunk, Erdélyben nem lesz senki, aki tudná, hogy mi is egy kasza és hogy mit is jelentett a kaszálás valaha. Mikszáth Kálmán, aki *A kaszát vásárló paraszt* című nagyszerű karcolatát megírta, még jól tudta ezt. És a kitűnő homoródalmási író, Szabó Gyula is jól ismerte a kaszálás módját és egész lélektanát, erről a *Jó napra várva* című elbeszélése és még sok más írása is tanúskodik. Talán még

Lev Tolsztoj, a gróf is sejtett belőle valamit, bár ő, amikor az *Anna Kareninában* Levint, az egyik főhőst kaszáltatja, csak annyit tud a műveletről írni, hogy kaszálás közben az ember megérti, hogy maga is része a természetnek, és ilyenkor valami végtelen nyugalom, béke szállja meg. Ez lélektani szempontból lehet akár igaz is, de magáról a kaszálásról a nagy író a nagy regényben egyetlen szót se szól.

A kasza, a kaszálás tudománya az utóbbi évtizedekben fokról fokra elveszett, és napjainkban lassan meghalnak az utolsó kaszások is. Még néhány év, és senki sem lesz már, aki birtokolná ezt a tudást. Ezért próbálkozom meg alább a kaszálás általam megismert módjának valamiféle leírásával. Csak úgy és csak annyira, ahogyan és amennyire én magam is tudom. Mert bár elég sokat kaszáltam fiatalabb koromban, nem voltam jó kaszás, sőt valójában nem is voltam igazi kaszás soha. Ugyanis a kaszás ott kezdődik, ha a kaszáját ő maga állítja össze saját maga adottságai és a lekaszálandó fű milyensége szerint, ha nap mint nap ő maga veri meg, és ő maga tartja karban. De az én kaszáimat, amelyekkel sok-sok éven át dolgoztam, soha nem én szereltem fel, és nem is én vertem meg soha, mert nem voltam erre rákényszerülve. Ezeket a felelősséggel járó, nagyobb szaktudást igénylő alpműveleteket édesapám mindig elvégezte nekem. Mert én mindig tartottam az első próbálkozásokkal járó kudarcoktól, és ezért hagytam, hogy ő csinálja. Sőt néha – igaz, egészen ritkán – még az is előfordult, hogy kaszálás közben, amikor túl gyakran ment ki a kaszám éle, olykor még megfenni is apámnak adogattam oda, mert azt tapasztaltam, hogy ha ő feni meg nekem, mindig jobban vág egy ideig, mint ha ezt én magam teszem.

De azért megtanultam apámtól mindent, amit lehetett és amit kellett. Ezért próbálkozhatom meg most mégis a kaszálás módjának megörökítésével, noha voltaképpen méltatlan vagyok erre a feladatra. De nekem kell írnom róla, mivel úgy látom, már nincsen más, nálam megfelelőbb ember, aki ezt megtegye. Az igazi komoly kaszások ugyanis nem vesződnek effélével, a betű nekik álságos hívság csupán. A mai igazi, komoly írók pedig nemigen kaszáltak soha, ezért nem is tudják elvégezni ezt a feladatot.

Tudom jól, hogy a kasza is egy a paraszti kultúra halálra ítélt tárgyai között. Igaz, hogy az egyik legfontosabb. Azért írok erről tehát, hogy a kaszából és a kaszálás módjából maradjon legalább papíron valami.

De miért is maradjon? Miért kell ma leírni mindezt? Azért, mert az emberi kultúra egyik részéről, az élni akaró ember egyik arcáról van szó. Gazdag, változatos és leleményekkel teli volt ez a kultúra.¹ Ezért szeretném legalább szavakban megőrizni a kaszák, a kaszálás és a kaszások emlékét.

A KASZÁSRANGSOR

A kaszálás nehéz férfimunka volt, és nagy volt a presztízse. Akiről a faluban az hírlett, hogy jó kaszás, ez valamiféle rangot is jelentett számára, a bodegában gyakran fizettek neki csak úgy egy-egy decit, mert a jó kaszás ezt megérdemli. A kaszálókalákában a kaszások sorrendje egyszersmind férfirangsor is volt. A legjobb kaszás vágta legelőt, aztán így tovább. Reggel, amikor beálltak a rendbe, előbb mindnyájan szerénykedtek, udvariaskodtak, maguk elé engedték, sőt még előre is küldték a másikat. De aztán, ahogy a kaszálás elkezdődött, elejét vette az egymás közötti kegyetlen verseny is. Mindenkinek igyekeznie kellett, hogy a mögötte jövő ne vágja ki őt a rendből. Az ugyanis a világ rendje elleni merénylet lett volna, tehát semmiképpen nem is történhetett meg, hogy egy gyengébb kaszás a mögötte jövő nálánál jobbat az előrehaladásban akadályozza. Ilyenkor az addig elébb haladónak félre kellett állnia, és helyet cserélve előreengednie a mögötte járó. Reggel a kaszások között felállt ugyan valamiféle rend, kialakult valamiféle képzeletbeli rangsor, de később ezt a sorrendet igyekeztek felborítani, és a rendből való kivágásokkal a rangsort valódivá, igazivá tenni. A szabály ilyenkor az, hogy a hátul jövő akkor vágja ki az előtte haladót a rendből, ha a többi kaszás ütemére kaszálva, tehát azoknál nem gyorsabban csapkodva a fűvet, úgy éri utol őt, hogy közben folyamatosan, hosszabb időn át legalább olyan minőséget produkál, mint az előtte járó, azaz az ő lekaszált rendje is ugyanolyan vastag, a nyomvonal sem kisebb, és a fű is lent tőben van levágva a teljes kaszanyomban, azaz a kaszás a rend alját sem a kasza sarkánál, sem a kasza hegyénél nem hagyta ott. Ha ez a helyzet előáll, akkor az elől haladónak udvariasan és szerényen félre kell állnia, és egy kaszafenéskor a hátul jövőt előre kell engednie, mert ő ki van vágva a

1 A kulturális gazdagság bizonyossága a kaszálás gazdag szóincse. A jelen írás függelékében egy csiki falu, Csíkszentkirály idevágó tájnyelvi kifejezéseiből állítottam össze egy jegyzéket.

rendből. Efölött dohogni, durcáskodni nem illik, sőt a félreálláshoz a legyőzött részéről még néhány barátságos, vicces szó is dukál, amelyben benne van a méltányos helyzet, a vereség elismerése.

Emlékszem, suhanckölyökkoromban, nyári erdei szénacsinálás idején, kint az erdőn, Lucs mellett egyszer én is ilyen kaszásversenybe keveredtem Andrival, aki velem egykorú fiú volt. Mivel korban a legfiatalabbak voltunk, nekünk a sorban leghátul volt a helyünk. De melyikünk legyen a legutolsó? Én egy évvel nagyobb fiú lévén, úgy ítélt meg, hogy nem maradhatok leghátsónak, ezért reggel beálltam Andri elé a rendbe. De ő magát énnálam bizonyára jobb, erősebb kaszásnak tartotta, és ráadásul aznap nekik kalákáztunk, így ő a házigazda fiaként sehogy nem érezte jól magát a sor legvégén, amelynek legelején az ő édesapja állt. Ott hátul elkezdődött hát köztünk a verseny.

Andri valóban erős, izmos gyerek volt, és nagyon tüzelt benne az akarat, hogy valahogy elé kerüljön. A sor legvégén úgy csapkodhatott a kaszájával, ahogy éppen akart, ott nem is nagyon kellett tartania a közös ütemet. De nem volt könnyű dolga, mert én sem hagytam magam, a kaszám is elég jól vágott, és így rendesen együtt tudtam haladni az előttem kaszáló férficsapattal. De aztán egyszer egy kaszafenéskor Andri lihegve utolért mégis, és jelezte is azonnal, hogy most már végre félre kellene állnom előle. Csakhogy a jelzés kicsit durvára sikerült, olyannyira, hogy nem is szimbolikus jelzés volt már, hanem valódi tettelegesség. Az történt, hogy ő engem kivágott a rendből szó szerint és valóban. Mégpedig úgy, hogy miközben én a kaszámat fentem, ő egy kemény suhintással a levágott fűvel együtt a fenéshez leszúrt kaszám nyelét is kicsapta a földből. A kaszavas lefelé álló éle így ráesett a fenőkövet tartó jobb kezemre. A kéztőnél egy forradás képében még most is ott van a régi kaszásversenyünk nyoma.

Közös kaszáláskor a házigazda szokott elől járni, ő diktálta a ritmust, és mindenkinek őhozza kellett igazodnia. Így volt ez rendjén, mert a gazdának az volt az érdeke, hogy minél jobban menjen a munka, azaz, hogy a lekaszált terület minél nagyobb legyen, illetve hogy minél hamarabb végezzenek. Tőle lemaradni szégyen lett volna, így aztán a házigazda legelő járva is hajthatta a kaszásokat. Ha a gazda valóban jó kaszás és egyszersmind ipar ember volt, akkor nehéz napjuk volt a kaszásoknak. Mesélik, hogy a félszemű Demeter Mójzi bá is, aki noha

már nem volt fiatalember és természetre sem volt nagy, egész álló nap szusszanásnyi időt sem engedett a mögötte kaszáló napszámosainak. Ezek egyszer megsokallván a nagy hajszát, arra gondoltak, hogy valahogy másfelé terelik az öreg figyelmét, mégpedig oly módon, hogy valami őt érdeklő témára fordítják a szót, amiről aztán majd hosszasan beszél, és így leállítják őt egy kicsit.

- Mójzi bácsi, magának mi történt a fél szemével? Mesélje el nekünk!

Csak hogy a rafinált próbálkozás nem sikerült. Az öreget ez a téma egyáltalán nem érdekelt, az is lehet, hogy átlátott a szitán, és a feltett kérdésre épp csak két kaszavágás között adta meg a tömör és pontos feleletet, a további munkára való felszólítással együtt:

- Csapkiszúrta, s hájde!!!² - Még a szavakat is egybemondta, és az „a” névelőt is lespórolta nagy igyekezetében.

A kaszásnap

Azt tartották, hogy a kaszálást kora reggel kell elkezdni. A kaszás-regula így szól: - Amikor annyira vilámodott, hogy a tövét látni lehet, akkor a füvet már vágni kell!

A kaszások még sötétben keltek, és az előző este megvert kaszáikat vállukra vetve, kora hajnalban kigyalogoltak a falutól rendszerint távolabb eső szénafüvekhez. Úgy tudta mindenki, hogy a reggeli früstökig, amit reggeli kilenc óra tájban a háziasszonynak illett nekik kivinni, annyit kell kaszálniuk, mint utána egész nap estig. Demeter Mójzi, az előbbi nagygazda öregember, amikor kaszásokat fogadott, már jóval pirkadat előtt felköltötte a napszámosait. Az ébresztgetést nem is ő, hanem a felesége, egy szikár kis öregasszony kezdte. Alig múlt el éjfél, már rázogatni kezdte az öreget:

- Virjad, Mójzes! Virjad, Mójzes!

Mójzi bá szapora beszédű, fűrge kis ember volt, mindent kétszer-háromszor is megismételt:

- Hallgass, Erzsébet, hallgass, ne mondj annyit! Csak most feküdtünk le, most feküdtünk le! Hallgass, hallgass, ne mondj sokat!

- De virjad má, Mójzes! Virjad má, Mójzes!

Így aztán az öreg rövidesen maga is szaporán kezdett a bocskorkáiban ide-oda topogni a ház közepén a vaksötétben:

2 csap = 'faág', hájde! = 'gyerünk! rajta!' (román: *haide!*)

- Megvirradt, emberek! Megvirradt, emberek! Má megvirradt, hála Istennek, keljenek fel, emberek! Erzsébet, Erzsébet! Gyere, tölts pálinkát az embereknek! Tölts pálinkát az embereknek!

Kora reggel a kaszásoknak igyekezniük kell, mert a reggeli harmaton, a jó hűvösben jobban vág a kasza, mint utána később, amikor a harmatot már kisütötte a fűből a nap. Amíg a harmat benne van, lágyabb a fű töve. A déli kánikula idején már nem dolgoznak, hanem az ebédet követően megverik az elfáradt kaszáikat, és egy-egy bokor hús árnyékában pihennek valamennyit. Csak akkor veszik fel a munkát ismét, amikor délután már kicsit alábbhagyott a hőség. Késő délután és főleg alkonyat tájt ismét engedelmesebb a fű, lágyabb a töve, és így megint jobban vág a kasza. A kaszások ilyenkor bevágnak még néhány rendet az esti harmaton. A munkát olyankor kell abbahagyni, hogy esti sötétedés előtt még meg lehessen verni a szerszámokat. Ha aznap nem sikerült fogyatniuk, a kalákában történő kaszálás végét a gazda jelzi: - Na, mára ennyi elég volt, ejjsze hagyjunk hónapra es!

Ha az idegen kaszások nem napszámra, hanem területre kaszáltak, a gazdának nem kellett munkára biztatnia őket, mert igyekeztek ők maguktól is. Megesett olyan is, hogy egy-egy jó napszámos kaszás fogadásból, virtusból kaszált. A falu még ma is tud egy ilyen régi esetről, amely a Köves utcai híresen jó kaszással, Lőrincz Pistával történt meg valamikor, aki gyakran járogatott napszamba kaszálni. Történt, hogy egy alkalommal valami nagygazdához szegődött el. Kora hajnalban kimentek együtt a határba, hogy a gazda megmutassa neki a lekaszálandó szénafüvet.

- Na, itt van ez a jó darab fű, Pista. A napszám fejibe mennyit mérjek mára belőle neked?

- Hát annyit mindenesetre mérjen, hogy estig érjem meg velem!

A feltett kérdésre adott felelet hivalkodó és egyszersmind nagylelkű volt. A gazdának sem illett ebben a két tulajdonságban alulmaradni, tehát méltó módon válaszolt a napszámos kaszás kihívására. Kijelölt neki egy jó darab területet, akkorát, amekkoráról azt gondolta, hogy azt egy nap alatt egyetlen kaszás képtelen lekaszálni, és ezzel együtt tett egy fogadási ajánlatot:

- Na, Pista, én azt gondolom, hogy ez mára neked elég lesz. Ha ma ezt levágod, van egy jó bikabornyúm otthon, s azt fizetségképpen este elviheted.

Erre kezét is adott neki, és Lőrincz Pista az odanyújtott kézzel együtt elfogadta a kihívást is.

Reggel kilenc óra tájban a gazda felesége, aki már tudott a fogadásról, reggelit hozott neki a faluból, úgy, ahogy ez illett, és riadtan állapította meg, hogy Pista a kaszálással „erőst halad”. Otthon a férjével meghányták-vetették a dolgot, és arra döntöttek, hogy szúport³ kevernek a kaszás déli levesébe, ami tudvalevőleg hasmenést okoz. Hogy a hasmenés révén kialakuló nehéz helyzetet még tovább súlyosbítsák, a délebédet a fiatal, jóképű szolgálójukkal küldték ki neki, aki azt is feladatul kapta, hogy egész délután állandóan a kaszás körül forgolódva, gereblyével verje el, pallogassa⁴ a délelőtt lekaszált rendeket. A szúpor hatott, és Pista ebéd után rögtön járni kezdte a kaszáló környékező bokros helyeket. Egy bizonyos távolságra el kellett mennie, hiszen közvetlen közelében a csinos idegen szolgáló dolgozgatott. De aztán a sok ide-oda futkosástól végül elfogyott a türelme, és feldühödött. A nadrágját és a gatyáját végül letaszította, teljesen kilépett belőlük, a csóré derekára pedig felkötötte a nadrágszíját, amire ráakasztotta a fenőköves táskát, és bejelentette a döntést:

- Na, lássad seggem, hogy te mit csinálsz, de nekem most kaszálni kell!

A fogadást megnyerte, és este a bikaborjút hazahajtotta.

A KASZAVAS

A kaszálás tudománya a kaszavas kiválasztásával kezdődik még a vasboltban. A méret természetesen fontos dolog. Egy nagyobb, erősebb ember elbírja a 90 centis, nagyobb, nehezebb kaszát is, de egy kisebb természetűnek vagy egy fiatalabb suhancnak elég lehet a 70-es, sőt bizonyos szénafüvekben még akár egy 60-as is. Kivált, ha az a bizonyos kis kasza jól van felszerelve és elég mérges az éle is. Mert a kasza esetében nem a méret a döntő.

Erről az igazságról Csorba kertje felső felében, a Siposokén nevű kaszálón nyári szénacsinalás idején évről évre meggyőződtem. Ott ugyanis a mindig csendesen mosolygó Balázs Péter bácsi, Horthy Miklós kormányzó egykori személyes testőre volt a szomszédunk, aki

3 A szúféreg által megőrölt fának liszthez hasonló finomságú pora. Másképp: szúliszt.

4 pall, pallogat = 'ver, ütöget', szertepall, elpall = 'szétver, szerteráz'

akkor már öregedő, az átlagosnál jóval magasabb, erős ember volt, de mindig csak „egy kicsi bicskával”, azaz egy kis 70-es kaszával kaszált. Sőt, úgy tetszett nekünk, hogy nem is erőből kaszál, hanem épp csak kedvére kaszálgat egész nap. A két szomszédos, amúgy elég nagy, mintegy egy-egy hektáros kaszáló egymás mellett volt Nagyos pataka völgyének déli oldalán, és mi apámmal minden évben újra és újra azt konstatáltuk, hogy Péter bácsi egyedül a „kicsi bicskacskával” majdnem annyit kaszál, mint mi ketten a két nagyobb, 80-as kaszával. Pedig a magunk teljesítménye miatt sem szégyenkeztünk sohasem. Egész nap figyeltem, hogy hogyan halad, számoltam, hogy hány rendet vág be. Volt úgy, hogy déli pihenők idején átmentem hozzá, és megnéztem a kicsi kaszáját, mert nem értettem a titkát. Ő mindig csak somolygott a vizsgálódásomon, pödörgette a bajuszát, de nem árult el semmit. Megnéztem a kaszáját is alaposan, de nem találtam rajta semmi rendkívülit. Lehet, hogy nem is volt különösebb titka. De nem értettem meg soha, és nem értem ma sem, hogy hogy csinálta. Mi ketten távolabbról csak annyit láttunk, hogy mindig ugyanabban a nyugodt ütemben vágja a fűvet, nem siet, nem csapkod soha, de mégis nagyon halad, és így a napi eredménye is mindig bámulatos.

A kaszáláshoz használt kasza ideális méretét a lekaszálandó fű milyensége is hordozza. Egy olyan kaszálón, aminek rossz vágó füve van, mondjuk egy szőrfüves helyen, nehéz valami nagy kaszával „teríttezni”. Ugyanígy nem kell nagy kasza a vastagabb, kövérebb és emiatt esetleg már le is dőlt fűhöz, hiszen ilyen esetben nehéz kihúzni a szélesebb kaszavágással levágott nagyobb fűnyalábot. Vizes, úgynevezett „csónyagos” helyeken való kaszáláshoz, ahol csutakosan, vagyis csomósan nő a fű, szintén nem alkalmas a nagy kasza, mert ilyen helyen mindig figyelmesen kézen kell tartani a szerszámot, vagyis a kaszavasat nem lehet túlságosan, egészen a csutakok kemény tövéig leengedni. Az ilyen sásos réti fűvet jól vágja ugyan a kasza, de egy nehéz kaszavas egész napos kézen tartása nem könnyű feladat, sőt előfordulhat az is, hogy egyetlen figyelmetlen mozdulattól elszakad a nagyra vetett és emiatt csutakba vágott kasza nyaka. A kaszát valamelyest máshol is kézen kell tartani, azaz nem szabad teljesen a földre leengedni. „Úgy vágd a fűvet, hogy a kasza alatt egy vesszőt tudj elhordozni!” – ez a mesterség egyik alapszabálya.

A nagy kaszavas eleve gyanús. Ha valaki ilyennel jön kaszálni, az vagy nagyon sokat akar, vagy bizonytalan saját magában. A többiek az ilyen kaszát és gazdáját már reggel sandítva nézegetik: – Szép, szép, de vajon hogy bírja majd ezzel vágni estig? – ez fordul meg mindenki fejében. De persze volt, aki bírta. Mert a nagy kaszavasak között is akadtak jó pengék, és voltak nagy, erős emberek is a faluban, akik jól választották ki és jól is szerelték fel a maguk nagy kaszáját. Otthon nekünk is mindig volt egy-egy nagyobb, 90-es kaszánk is, amit apám „a nagy sollingernek” nevezett kissé gúnyosan (nem tudom, máshol létezik-e ez a szó egyáltalán), de ezt csak ritkán akasztotta le az odor fájáról, mert a szénafüvek milyensége szerint nekünk rendszerint elég volt egy-egy 70-es vagy 80-as kasza is.

A kaszavas mérete tehát változó, a vas minősége viszont mind a kisebb, mind a nagyobb kaszák esetében döntő jelentőségű. A kasza vásznának jónak és lehetőleg könnyűnek kell lennie – ebben nincs, nem lehet alku. A kaszavas helyes megválasztásának pedig sok és nehéz titka van.

A penge természetesen nem lehet túl vastag és nehéz, azaz épp annyi anyagnak kell benne lennie, amennyi a méretéhez dukál. Ezt a vasboltban még viszonylag könnyen meg lehet állapítani, ilyen egyszerű dologban tévedni csak az egészen avatatlanok szoktak, akik hebehurgya módon megvesznek maguknak valami bűh nehéz vasdarabot. Mert a boltban akár kézben súlyozva, „csak úgy szemre” is ki lehet választani egy könnyebb kaszavasat, de régen gyakran lehetett látni olyat is, hogy a vásárló az azonos méretű pengéket a bolti pulton álló mérlegen sorra leméregette.

A választás, a döntés azonban mégis nehéz. Nem elég ugyanis a kaszavasnak könnyűnek és alkalmasnak lennie, mert elsősorban nem is a vas súlya, hanem a vas edzése, azaz a penge milyensége számít igazán. Ezt helyesen megállapítani pedig valóban nehéz, és ebben még a legavatottabbak is gyakran tévednek. Ezért a vásárlók a boltban pengetik, kopogtatják a kiszemelt kaszákat, sőt még olyat is láttam, hogy valaki siritett cérnára⁵ felfüggesztve bicskájával kocogtatta az elébe kirakott kaszavasakat, miközben több társával együtt értő zenei füllel hallgatta és egymáshoz hasonlítottatta az így keletkezett finom muzsikákat. A vas gyári edzésének ugyanis épp megfelelőnek kell

5 siritett = 'sodort', siritett cérna = 'vékony, sodort spárga'

lennie. Ha a kasza túl lágyra van edzve, jól, könnyen verődik ugyan, de verés után nem tartja az élét, és mivel hamar váslik, ezért túl gyakran kell verni. A jó kasza az, amelyikkel legalább délig kaszálnak az ember, de találkoztam már olyan kaszással is, aki még déli pihenőkor sem vert kaszát, hanem egyetlen kaszaveréssel kaszált estig. De a túl keményre, acélosra edzett kaszavas sem jó, mert annak élét nehéz szép egyenletesre kivenni, sőt még az is megeshet, hogy kaszaveréskor az élből kipercen egy-egy darab. Azt tartják, hogy a túl keményre edzett kaszát kora hajnalban kell verni, mert akkor a kasza vászna megviaszosodik, és az éle is engedelmesebb lesz. A kaszaverés gyakoriságának végül is nincs szabálya. Illetve a szabály az, hogy mindig a kasza mondja meg, hogy mikor van szükség a kaszaverésre.

De még ha a kaszavas edzettségének fontos kérdésében nagyjából jól is döntöttünk, akkor sem lehetünk egészen biztosak a dolgunkban. Ugyanis használat közben, nevezetesen éppen a kaszaverések során még az is kiderülhet, hogy a kasza vásznának edzése a penge teljes hosszában nem volt végig egyenletes: lehetnek rajta olyan pengeszakaszok, amelyek lágyabban, vagy olyanok, amelyek erősebben edzettek. A lágyabb, puhább helyeken a kaszavas gyorsabb ütemben kopik, és így a kasza éle egy idő után elveszítheti szép egyenességét, hullámvonalassá válik, esetleg a kasza hegye vagy a kasza sarka vékonyodik el túl hamar. Az edzés egyenletességét már a boltban megállapítani valóban nagyon nehéz, igazi művészet, de akik igazán értenek hozzá, rendszerint megpróbálkoznak ezzel is.

A kasza vásárlásakor tévedni azonban nagyon könnyű, biztosra sohasem lehet menni. Vannak kaszások, akik a rosszul választott kaszáik helyett mindig újat és újat vásárolnak, míg végül a be nem vált és a csűr gerezdjébe⁶ felszurkált kaszavasaikból otthon egész kis gyűjteményt hoznak létre. Mások viszont nem cserélgetik a pengéket, hanem egy jól vagy kevésbé jól megválasztott kaszával addig dolgoznak, akár éveken át, amíg az végül elkopik.

Otthon házilag meg lehet próbálkozni még a vas feljavításával is. Hallottam olyat is, hogy a túl nehéz és túl lágyan edzett kaszavasakat egy-egy télen át a ganyédombon elásva tartották, amitől aztán a kasza vászna a következő évre valamelyest feljavult, a vas könnyebb és

6 csűr gerezdje = 'egymásba rótt gerendavégek a csűr sarkánál'

erősebb lett. De magam effélével nem találkoztam, és így a módszer hatékonyságáról biztosat mondani nem tudok. Igaz, arra sem emlékszem, hogy egy kaszapengét apám valaha is úgy istenigazából rosszul választott volna ki. Ő is azok közé tartozott, akik az egyszer megvásárolt kaszát addig húzták, amíg az végleg elvászott, és végül az elkeskenyedett penge már csak alacsonyabb rangú munkákra, mondjuk pityókataré kaszálására vagy otthon a kertben egy-egy kosárnyi zöld fű levágására volt alkalmas. Annyi bizonyos, hogy amikor fiatalkoromban ketten kaszáltunk valahol, a legjobban vágó kaszát mindig nekem adta, hogy kedvemet ne veszítsem.

A KASZA FELSZERELÉSE

Ha megvan az új kaszavas, akkor következik a kasza felszerelése. A kaszanyélnek erősnek, ellenállónak és egyszersmind könnyűnek kell lennie. A szerszámnyélnek való fát erdön-mezőn jártában mindig kinézte magának a parasztember. Otthon nálunk a csűr sarkának nekitámasztva mindig csomóban álltak a félig megkészített kasza-, villa-, gereblye- és fejszenyelek, s mellettük a csűr gerezdjébe beleszúrva mindig kézügyben voltak a kisebb-nagyobb kaszakanták is, amelyikék közül némelyik olyan horgas volt, mint a ganci pete⁷. Voltak, akik a kaszanyelet juharfából készítették, mások a kőrisre vagy a szádokra⁸ esküdtek, de hallottam még nyírfáról, sőt bükkfáról is. Mindegyik fának megvan a maga előnye, de megvan a maga hátránya is. A fő szabály az, hogy a nyélnek könnyűnek, de ugyanakkor ellenállónak kell lennie. Apám a kaszanyeleket mindig egy bog nélküli nagyobbacska fenyőcsemetéből faragta ki, kézvonóval távolítva el róla a fölösleges részeket. A fiatal fenyőfa könnyű és viszonylag erős, de mivel a fenyő hosszában könnyen hasad, ezért a kaszanyeleket középen a kanta tövénél még dróttal is meg kellett erősíteni. A kaszakantának egészen pontosan kell pászolnia a nyélbe vésett négyszögű lyukba, a legkisebb mértékben sem kotyoghat benne, de nem is lehet túl szorosan verni bele, hogy sem beleillesztéskor, sem később, kaszáláskor ne hasítsa meg a kaszanyelet.

A kasza felszerelésekor a leggondosabban a beállítást kell végezni, hogy a kaszaél éppen jól álljon neki a fűnek. A kaszavas nyélre való

7 ganci = 'gúnár', pet = 'hímvesző'

8 szádokfa = 'hársfa'

helyezésekor két fontos szempontnak kell érvényesülnie. Egyfelől a szerszámot a kaszás testmagasságának megfelelően kell kialakítani. Ezért a kaszanyél végét ferdén épp annyira csapják meg, hogy a ráhelyezett kaszavas a testmagasságnak megfelelően teljesen vízszintesen álljon a földön. Magasabb ember esetében a dőlésszögnek nyilvánvalóan nagyobbnak, alacsonyabb ember esetében pedig kisebbnek kell lennie, hogy a kaszásnak ne kelljen túlságosan lehajolnia vagy épp ellenkezőleg, a testét túl mereven magasán tartania. A kaszanyél megcsapott alsó végén a megfelelő helyen a kasza makkja számára kis vésetet készítenek, így biztosítva, hogy a vas szilárdan, biztosan álljon a nyélen. A kaszamakk egy gyárilag öntött kis kidudorodás a penge nyakán, amit a megcsapott nyélbe illesztenek. A nyél közepe táján van a kaszakanta vésetének helye, aminek helyét a kaszás testmagassága szabja meg.

A beállítás másik szempontja a fű milyensége. A kaszát ugyanis a kaszavágások előre megtervezett nagysága, szélessége szerint is be kell állítani. A vékonyabb, illetve könnyebben kaszálható fűben egy-egy kaszavágás lehet szélesebb, tehát ilyenkor a kaszát lehet nagyobbra állítani. A nagyra állított kaszával a kaszás szélesebb csapásokkal, gyorsabban halad, vagyis minden csapásnál „veti a kaszát”. De a vastagabb, esetleg döltes vagy egyszerűen csak „rosszvágó” fűben a vágásoknak keskenyebbeknek kell lenniük, a kaszát ilyenkor nem lehet „vetni”, ezért eleve kicsire kell állítani, hogy a kaszavas mintegy magától „szökjék ki a fűből”. A nagyra vagy kicsire állítás úgy történik, hogy a kaszanyél és a kaszavas közötti, nagyjából 90 fokos szöveget a kaszanyél végén található két kaszakarikával és a hozzájuk tartozó ékekkel kissé kinyitjuk, vagy éppen szűkítjük. A kaszavasat ugyanis a bevert faékek segítségével két kaszakarika rögzíti a kaszanyélhez, és ékeléskor a kaszát ezekkel is lehet állítani. A szög megmérése és ennek megfelelően a kasza kicsire vagy nagyra állítása úgy történik, hogy a kaszanyelet a már ráhelyezett pengével együtt egy függőleges felület, mondjuk épületfal vagy kerítés mellé felállítjuk, ekkor ezen a függőleges vonalon, fent, a kasza fokánál megjelöljük a nyél hosszát, majd a nyelet a felület síkjában a kasza foka felé kissé hátradöntve, a kasza hegyét a nyél előbbi függőleges vonalára helyezzük. Átlagos beállítás esetén a kasza hegyének jó tenyérnyivel vagy egy szűk arasznyival lejjebb kell lennie annál a pontnál, amelyen előbb, a megdöntés előtt a kaszanyél

felső vége, azaz a kasza foka volt. Ha ezt a távolságot a kaszakarikába helyezett ékek beállításával csökkentjük, akkor a kaszavas és a kaszanyél közötti körülbelüli derékszög nőni fog, tehát a kaszát nagyobbra állítottuk. És fordítva: a távolság növelése a szög csökkenését eredményezi, és így a kasza kisebbre lesz állítva.

Ez a művelet nagyon fontos. Egy túl kicsire állított kaszával a kaszás nem tud elég széles kaszavágásokat tenni, és így kellő ütemben haladni. A túl nagyra állított kasza pedig minduntalan belefojlik, vagy legalábbis tincselni kezd a „rosszvágó” vagy vastagabb fűben, azaz a penge képtelen jól, teljesen levágni azt a fűmennyiséget, aminek a kaszás a kaszáját nekihúzta. Ez utóbbi pedig megengedhetetlen, súlyos hiba. Azt tartják, hogy ha a kaszanyomban a kaszás után itt-ott fűtincsek maradnak, akkor ezekhez a kaszás hímveszejét büntetésből odakötik. De hogy kik teszik ezt meg, kik kötözik oda az elhagyott magas imolaszálakhoz „a kaszások petit”, erről sem tudok egészen bizonyosat mondani. Megteheti ezt a gazda, de megtehetik a kaszástársak is, mivel az illető ezzel elrontotta a csoportmunka becsületét, de később szakíthatnak erre egy kis időt a rendezet elrázó leányok is.

A kaszás után hátrahagyott kaszanyom a kaszás személyiségének is tükre. Van, aki gondosan vigyáz arra, hogy tökéletes kaszanyomot hagyjon maga után, és ha kell, újra és újra utánavág az otthagyt fűszálaknak. De van, aki kevésbé törődik azzal, hogy tincsel-e a kaszája vagy sem, és nem vesződik az utánavágásokkal. Csákány Pista például, apám kőbányabeli, csíkszentimrei munkatársa erős ember és jó kaszás volt, akinek egyik idevágó mondása szállóigévé lett a kaszások között: – Én egyszer meghívom, s osztán ha jó, akkor jó, s ha nem jó, akkor marad! – Ha a „meghívások” megfelelőek, akkor nincs is semmi baj, de ellenkező esetben bizony fennáll az előbb említett bogozkodás veszélye.

A KASZAZERÉS

Ha a kasza rosszul vág, és fenés után is nyövi a fűvet, akkor meg kell verni. A kaszazérés a kaszazero helyen történik, amit otthon az udvarban vagy kint a kaszálón is ki lehet alakítani. Két fontos szerszám kell hozzá: egy jó álló és egy jó kaszazero kalapács. Vannak, akik lapos állón, és vannak, akik hegyes állón verik a kaszáikat, ki-ki a saját szokása szerint. Azt tapasztaltam, hogy a két iskola hívei a maguk

tudományának helyességéhez körömszakadtáig ragaszkodnak, és ebben nem hajlandóak engedni. A lapos üllő és a hegyes üllő tehát két, nagyjából egyforma részre osztja az emberiséget.

De akár lapos, akár hegyes, az üllő vasának mindenesetre épp megfelelően edzettnek kell lennie, hiszen a túl lágyra edzett üllő tojpad és emiatt lesz csakhamar használhatatlan, a túl keményre edzettből pedig kipercenhet itt-ott egy-egy darab, és amiatt válik használhatatlanná, hogy nem fekszik rajta pontosan a kaszaél. Otthon az üllőt a kaszaverő helyen úgy verik bele valami alkalmas fába, csutakba vagy egy e célra földbe vert cövekbe, hogy a kaszaveréskor szét nem szerelt kasza nyele egy épület oldalára, kerítésre, gyümölcsfára, bokorra stb. épp a megfelelő szögben legyen elhelyezhető. Vannak, akik a kaszaveréshez leszerelik a kaszáikat, azaz kaszanyél nélkül csak magát a kaszavasat helyezik az üllőre. Van, aki ülve veri a kaszáját, de a kaszálókön kialakított kaszaverő helyeken gyakran lehetett látni a földre féloldalra könyökölt kaszaverőket is, akik cövekbe vert üllőkön verték meg a kaszáikat.

A kaszaverő kalapácsnak is erősre edzettnek kell lennie, azaz semmiképp nem lehet lágyabb, mint maga a kaszavas. Ezért általános gyakorlat, hogy a kovácműhelyben erős fémötvözetet, úgynevezett „videát” forrasztanak a kaszaverő kalapácsba: lapos üllő esetén annak keskenyen elvékonyodó részébe, hegyes üllő esetén a széles részébe.

A kaszaverés tudománya voltaképpen igen egyszerű: a kasza élét kalapálással kifelé vékonyítani, nyújtani kell, mint a laskát. A verés eredménye azonban sima, egyenes kaszaél kell hogy legyen, azaz az élet nem szabad sem megfogazni, sem a kaszát „meglebbenteni”. A kaszaveréshez az erős és biztos kézen kívül jó szem is kell, hogy az ütések egymás után mindig pontosan, szépen következzenek. Ha az ember túlságosan bent ver, akkor nem vékonyodik az él, ha pedig túlságosan kívül üt, akkor az élet megfogazza. A jó kaszaverés legfőbb követelménye, hogy azon a helyen, ahová az ütés irányul, a kaszaélnek az üllőn jól kell feküdnie. Elég egyetlen rosszul irányzott csapás, hogy attól meglebbenjen a kasza. Ez pedig súlyos hiba, amit az okoz, hogy akár csak egyetlen kalapácsütés nem pontosan az élre, hanem az éltől egy-két milliméterrel a kasza foka irányába, beljebb történik. A meglebbentett kaszaél néhány centiméteren ide-oda hajlíthatóvá, ki-be pattinthatóvá válik, ami kaszáláskor okvetlenül tincselést okoz. A ka-

szafenések következtében ez a lebbenés egy idő után kaszálás közben szerencsére magától megszűnik, de addig a meglebbentett kaszavázon sok bosszúságot okoz a kaszásának.

A frissen vert kasza egy kis ideig még nem vág jól igazán. Az él csak néhány fenés után válik egyenletessé, miután a kaszás egy-két rendet már levágott vele. A frissen vert kasza éle nemcsak egyenetlen kissé, hanem egy ideig még sora is van, ami az élen végighúzódnó, szemmel alig látható, csupán kézzel érezhető második finom kaszaél, ami egy idő után ugyancsak eltűnik.

Egy jó vasú, jól felszerelt és jól megvert kaszával kaszálni öröm. A rosszul megvert, kifogazott és meglebbentett kasza viszont valódi istencsapása annak, akinek ilyenekkel kell kaszálnia. Azt tartják, hogy ha nem tudod jól megverni a kaszádat, akkor ő ver meg tégedet. A rosszul sikerült kaszaverés után azt szokták mondani, rátekintve a kaszaélre: – Na, ez az Istentől es meg van verve!

A KASZÁLÁS MÓDJA

A szénafüvet akkor kell lekaszálni, amikor az meg van már érve. A még éretlen, túl zsenge füvet kár idejekorán levágni, hiszen így nagy a veszteség, ami a takarmány mennyiségét illeti. A túl zsenge fűből nem esnek szép kövér rendek. A rend akkor szép, ha olyan vastag, mint a kaszás dereka. Másfelől a túlérett, vén fű sem jó, mert amikor már alulról felfelé korhadni kezd a fű töve, akkor csökken a takarmány minősége, és az ilyen szénát már turkálva, fanyalogva eszik az állatok, ki-kidobálják még a jászolból is.

Ezért a szénacsinálásnak megvan a rendelt ideje. A falu szénafüvei nem ugyanabban az időpontban érnek, és az érés idejét a kaszáló megkúrálása, vagyis a ganyézás vagy a kasározás⁹ is befolyásolja. A kövérebb helyeket hamarabb, június elején kell megkaszálni, ott a gazda augusztus második felében sarjúra, sőt az igazán jó helyeken

9 A „kasár” keskenyebb deszkákból, lécekből összeállított szétszedhető akol, amelybe éjszakára a juhserget vagy a marhacsordát beterelik. A „kasár” négy oldalát 4-5 méternyi hosszúságú darabokból, ún. „lészakból” szakaszosan állítják össze. A kaszálon felállított „kasár” a terület trágyázását, „kasározását” szolgálja. Hogy a „kasáros” területet fokozatosan növeljék, a „kasár” helyét időnként megváltoztatják, úgy, hogy a „kasár” oldalát képező „lészakat” új helyen, rendszerint épp a már „megkasározott” terület mellett állítják újra össze. Ez a művelet a „kasárfordítás”.

ősszel még második sarjúra, úgynevezett hattyúsarjúra is számíthat. A sarjúcsinálás már augusztus második felében elkezdődik, de a sarjúcsinálás rendelt ideje szeptember elején, Kisasszony hetében van, azaz azon a héten, amelyikbe Szűz Mária születésnapja¹⁰ belesik. Ezt a nagy napot szép tiszta őszidővel ünnepli meg a természet, ezért az ilyenkor lekaszált kövér sarjűfűvek is jól megszáradnak. Ha Kisasszony napja elmúlt, a sarjúval igyekezni kell, mert Szent Mihály napja¹¹ után a rend már csak a fűttő alatt szárad. A szeptemberben kaszált hattyúsarjúnál nincsen jobb, finomabb takarmány, ezt csak olyankor veszik elő, ha nehéz teleken az anyajuhok elleni kezdenek. A sarjűfű a szénafűnél jóval nehezebben szárad, de jobb, értékeesebb takarmány annál. A jó sarjúról, különösen a hattyúsarjúról azt mondják viccesen, hogy egy kis hagymás zsírban megpirítva, azt akár az ember is megeheti.

A régi világban az erdei szénacsinálás Margitkor, azaz július 13-án kezdődött, és körülbelül két-három hétig, az aratás kezdetéig tartott. Ekkorra épp megfelelőre nőtt a fű a havasokon, amit úgy szabályoztak, hogy szigorúan előírták a marhacsordák és juhseregek pásztorainak, hogy tavasszal meddig legeltethetnek az erdei kaszálóhelyeken. A falu körüli szénafűveket az állatoknak még korábban kellett elhagyniuk.

A határban vannak „jóvágó” és „rosszvágó” szénafűvek. A „jó salátás” fűvekben könnyű kaszálni, de Isten őrizze a kaszást a törpe szőrfűvektől. A kaszálókon, azokon a helyeken, ahol tavasszal vagy ősszel a kasár állt, a trágyázás következtében kövéren nő a szénafű. Az ilyen kövér helyeken a fű tövét jól vágja ugyan a kasza, de előfordul, hogy a dőltes, kövér fűben már nem lehet szabályos rendeket vágni. Ilyen helyeken a kaszákat is kicsikére kell állítani, és a kaszásnak utána kell állnia a fűnek, azaz úgy kell elhelyezkednie, hogy a fű dőlésének iránya a kaszálás irányával megegyezzen. A nagy, dőltes fűvel szembe kaszálni ugyanis lehetetlen, hiszen ha szembeállna vele, a kaszás nem is látná a fű tövét, ráadásul a kaszavas elé behullna a már levágott fű is, amibe csak belegabalyodna a kasza éle, sőt akár a kaszanyél alsó része is. Az ilyen helyeken az „esszekalócsálódott” fűvet csak kaszahegygel és csak türelemmel lehet levágni, a kaszásnak nem lehet „erőssen teríttegni”.

10 szeptember 8. Szűz Mária születésének ünnepe, Kisasszony napja

11 szeptember 29. Szent Mihály arkangyal ünnepe

A kaszásnak, ha beállt a rendbe, arra kell számítania, hogy minden kaszacsapás más és más feladat elé állítja, ezért mindig oda kell figyelnie a munkájára. A hatalmas szénafüvek maguk is élő világok, a nagy természet részei, amely iránt tiszteletet kell tanúsítani. A fütenger titkokat és előre nem látható jutalmakat vagy épp veszedelmeket rejteget. Még a kasza elé kerülő kis fűnyalábok is mind élnek, és így egyenként más-más tulajdonságokkal rendelkeznek.

A lekaszálandó fütenger kisebb-nagyobb állatok rejtőzködő helye is. Ha például madárfészket találtunk a magas fűben, azt mindig gondosan kikerültük. Meg-megsajnáltam a kaszavágással véletlenül elvágott békákat is. A megsebzett egerek sokszor felvitették a fájdalomtól. Suhanclegénykoromban egyszer megtörtént, hogy Szeredahelyketről felhúzott kaszával utána eredtem egy előlem kiugró nyúlak. A meg-rémült állat a magas, kövér fűben előbb csak ügyel-bajjal, cikkcakokban futva tudott előlem menekülni, de aztán valahogy hirtelen egérutat vett, én pedig ott maradtam hoppon a felhúzott kaszával. Apám ezen jól derült mögöttem, eszébe sem jutott beavatkozni a nyúl vadászatba, mert jól tudta előre, hogy ki szokott győzni a vadnyulakkal folytatott mezei futóversenyeken. Amikor lihegve, kudarcosan és bosszúsán visszatértem, derűsen megjegyezte:

- Még jó, hogy el nem szőrözted itt ezt a szép helyet!

De én, aki a nyúl vadászatban még tapasztalatlan voltam, valódi esélyként, elhibázott nagy lehetőségként fogtam fel a dolgot, újra és újra magam előtt láttam az imént még tőlem karnyújtásnyira lévő, de végül elszalasztott szép, kövér állatot. Láthatta apám is, hogy bosszant a dolog, ezért nem folytatta tovább az ugratásomat, hanem inkább vigasztalni kezdett:

- Tudod-e, hogy a cigán es azt mondta vót, amikor egyszer egy aluvó nyúlat kapott vót a borozdába: „Ha ezt a nyúlat itt most megfogom s osztán még egyet, akkor kettő lesz!” De osztán ő sem fogott vót meg egyet se.

Még más hasonló nyulas történetei is voltak, amelyikék mind ilyen erdön-mezőn elaludt vadnyulakról szóltak, és amelyikéknek mind hasonló volt a végkifejlete.

- Egy másik cigán pedig, amikor megkapott vót az es egy aluvó nyúlat a borozdába, azt mondja: „Na, én itt most ezt a nyúlat megfogom, Szeredába a vásárba jó pénzétt eladom, s a pénzen veszek

egy malacot. Az a malac osztán megnő, s lesz belőle egy szép kocadisznyó. A kocadisznyót megbúgatom, s akkor az malacozik nekem tizenkét szép malacot. Amikor azok a malacok es megnőnek, azokból es lesznek kocadisznyók, s mindegyik malacozik nekem egy csomó malacot. Úgyhogy így osztán ebből a nyúlból, amelyik itt aluszik, hamarosan lesz nekem egy szép disznyócsordám. Engem fog irigyelni s csudálni az egész falu. Reggel, amikor hajtom ki a disznyókat az ugarra, rea sem nézek senkire, hanem csak elkiáltom magamot a templom mellett, hogy hallja meg az egész falu: – Heeej, ki, heeej!!! Heeej, ki, heeej!!!” No, de hát erre a nagy kiáltásra a nyúl a borozdából felszökött, elfutott, s így osztán a cigán sem vette vót meg a malacot.

Így aztán ezekkel a történetekkel valahogy belenyugodtam az iménti kudarcba, és kaszálgattunk csendesesen tovább. Közben pedig elgondolkodtam azon, hogy az életben is fel-felcsillannak olykor nagy lehetőségek, amelyek fényes, ragyogó és biztos jutalommal kecsegtetnek, de valójában csalárd, álságos képzetek csupán, és ezért az ilyeneknek egy pillanatig sem szabad utánaeredni, mert csak nevetségessé teszi magát az ember általuk. Ördög volt abban az elszalasztott nyúlban is, az bizonyos!

A kaszálókon számolni kell nemcsak az élőlényekkel, hanem a halottnak tűnő tárgyakkal is, amelyekben ugyancsak egy-egy gonosz ördög rejtezik. A fűben alattomosan, láthatatlanul megbújó gyökérben például elszakadhat a kasza nyaka, vagy a lappangó kövek kicsorbítják a kasza életét. A kaszások, ha meghallanak egy-egy ilyen bosszantó koccanást, azt mondják viccesen egymásnak: – A kő feni a kaszát! – Előfordul, hogy egy-egy fájdalmasan rosszul sikerült kaszavágáskor a kaszás a bűnös követ, amelybe a kaszáját behúzta, dühében messzire elhajítja.

A kaszát drótba behúzni még rosszabb, mert a drót végig leviszi a kasza finom életét, a kasza sorát. Márpedig a faluban akkoriban két borvíztöltőde is működött, amelyekben az üvegekötegeket dróttal bálázták, úgyhogy ezekből a karikába font kis drótdarabokból jutott a falu belső és külső határába is elég. A drótnak, szegnek, ócskavasnak a szocialista időkben nem volt becsülete, volt efféléből mindenfelé bőven. Ekkor keletkezett apám egyik bölcs és igaz közmondása is: – Fiam, tudd meg, hogy a világon a legtöbb a drót s a szar ember!

A nyári kaszálás minőségét ősszel a juhok is értékelik, amikor a juhseregek a havasokról leérkezve rámehetnek a Szent Mihály napja után felcsapott kaszálókra. Ha a kaszás rosszul vágta le a fűvet, és ott hagyta számukra a rend alját, akkor a juhok csendesen legelészve, elégedett bégetésükkel így értékelik a nekik tetsző végeredményt: – Báááácsika kaszáááálta! Báááácsika kaszáááálta! – Ha viszont a kaszás jól kaszált, és keveset hagyott nekik, akkor elégedetlenkedve, az élelmük után ide-oda szaladgálva, mérgesen rázzák a csengőiket: – Rááááágóráksuly kaszáááálta! Rááááágóráksuly kaszáááálta!

A KASZAFENÉS

Ha kaszáláskor a fűben a kasza élén megkoccan a kő, azonnal fenni kell. Sőt, elég csak egyetlen kis hangyabolyt elvágni, az elmetszett földcsomó is azonnal kiveszi a kasza élet, és a kasza nyőni kezdi a fűvet.

De még ha nem is történik ilyesmi, a kaszák maguktól is elfáradnak. Azt, hogy jól vagy rosszul vág-e a szerszám, a kasza vászna külsőleg is jelzi. A kaszapenge aljának ugyanis rendes körülmények között szép tisztának, fényesnek kell lennie, de ha a kasza nem akar vágni, a penge alja a rajta keményen lerakódó földtől lassan megfeketedik. A megfeketedés mindig a kasza fokától indul, és a helyzet súlyossága függvényében tart a kasza hegye felé. Ha fogja a föld a kaszavas alját, a kaszásnak minden csapásnál erőlködni kell, és a lihegése is tanúsítja, hogy felfojtotta őt a kasza. Ezt pedig hosszú időn át nem lehet bírni, a kaszálás még akkor is nehéz munka, ha a fűben könnyen jár a kasza. A rosszul vágó kaszát előbb fenni kell, de ha ez túl sűrűn történik, azaz ha a fenések nem hatékonyak, akkor újra meg kell verni. Ha pedig a verés sem használ neki, akkor a helyzet végleg reménytelen, nincs más, amit tenni, el kell hajítani a rosszul választott kaszavasat. – Hányd el, vesd el, kergesd el, a porát es égesd el! – így hangzott apám ítélete a végső megsemmisítésre.

A helyesen történő kaszafenés akkor válik igazán fontossá, ha a kaszálónak vagy a kaszáló valamelyik részének rosszvágó füve van. A soványabb, szőrfüves kaszálók mind ilyenek, ezek igazi kihívást jelentenek. Az egyik szomszéd falu, Csíkszentgyörgy erdei kaszálóíró nálunk az hírlett, hogy mivel ott csak három nap és három éjjel nő a

törpe szőrfű, ezért a nehéz körülmények közepette a kaszásmesterséget azokon a havasokon lehet jól megtanulni.

Hát, nem kíváncsoztam oda kaszásnak, annyi bizonyos. Előbb már említettem, hogy még a helyes kaszafenést sem tudtam rendesen megtanulni, és olykor, amikor apám is kaszát fent, a magam kaszáját is neki adtam oda. Ma is gondolkodom azon, hogy hol hibáztam ennél az egyszerűnek tűnő műveletnél. Lehet, hogy valahogy mindig rossz szögben tartottam a fenőkövet. Alapvetően erre kell gondolnom, mert apámnak sohasem tetszett, ahogyan csinálom, ha rám nézett, olykor arra figyelmeztetett, hogy vigyázzak, mert így a kasza élét a fénkövel visszafenem. Ez azt jelentette, hogy a sok rosszul végzett fenéssel elfenem a kasza mérges élét, ami miatt a kaszát rövidesen ismét meg kell verni. Hogy ezt elkerüljem, úgy kezdtem kímélni a kasza élét, hogy nem nyomtam meg kellőképpen a fenőkövet. Így viszont a kő csak végigsiklott az élen anélkül, hogy elég élesre élezte volna azt. De akár megnyomtam, akár nem, a rossz szög miatt egy idő után mégis elfentem a kaszát, ami aztán emiatt ismét verésre szorult. Gyakrabban, mint az apám kaszája, ez volt a folyamatosan elkövetett hiba nyilvánvaló jele. A kaszafenés valaha rosszul megtanult, majd így begyakorolt csuklómozgását hosszú évek alatt sem sikerült kijavítanom.

A helyes kaszafenéshez természetesen jó kaszakő is szükséges. A túl erős kő csak végigcsúszik a kaszaélen, anélkül, hogy élezné azt. Vannak túlságosan szemcsézett kövek, amelyikék nagyon marják a vasat, eszik a kaszát, azaz hamar elfogyasztják a penge finom élét, és emiatt a kaszát gyakran kell verni. Van olyan kő, amelyik bogosodik, és egy idő után emiatt lesz használhatatlan. A felcsikiak régen a hegyi patakokból gyűjtött kövekből készítettek kaszakövet, és ezeket árulták nálunk Alcsikon is. A felcsiki „fehér kő” hibája az volt, hogy a fenésektől igen hamar fogyott. A háború alatt, a kicsi magyar világban boltban árult Hangya kaszakő általában jó volt, de a magyar világ elmúlt már régen, és azóta azok a régi jó magyar kövek is mind elkoptak, még emlékük sem maradt.

A kaszások megbecsülték a jól bevált kaszaköveiket, vigyáztak rájuk, nehogy eltörjenek. Kaszálás végeztével mi is kiloccsantottuk a vizet a fénköves táskából, majd jó szorosan fűvel tömtük meg azt, s így akasztottuk vissza hátul a nadrágszíjunkra.

A KASZÁS ÖRÖME

A kaszálókat tavasszal rendszerint megtakarítják. Ilyenkor összeszedik róluk a köveket, a száraz faágakat, és könyörtelenül kívágnak minden megfogant bokrot, csemetét. Ha ősszel vagy télen megganyézták volt a kaszálót, akkor tavasszal felgereblyélik a boronával korábban „elsurlatott” ganyé maradékát is, kapával elegyengetik a terepet. A meg nem tisztított, felhagyott kaszálók rövid idő alatt, néhány éven belül elvadulnak.

A kaszáló tisztán tartása, gondozása kaszálás közben is zajlik. A jó kaszás, miközben kaszál, mindig gondol a jövőre is. A kaszája elé kerülő köveket, ágakat összegyűjti, a kasza fokával szétveri a már nagyobb vagy akkor épp csak növekedni induló kisebb hangyabolyokat, hompokat¹². Mindezt azért, hogy a fű alja a következő kaszáláskor – ősszel, a Kísasszony hetében esedékes sarjúcsináláskor vagy a jövő évi nyári szénacsináláskor – rendben legyen. A hangyabolyok eltüntetése azonban nem vágással történik, egy jó kaszát szándékosan behúzni egy hangyabolyba barbár, lelketlen cselekedet.

Egy jól lekaszált, majd a szénaszárítás után frissen felgereblyélt kaszáló csodásan néz ki, az emberi erő, akarat és ügyesség szemmel látható szimbóluma, a rajta azonnal újrainduló, sarjadzó fű pedig a jövő reménye.

Apám ilyenkor, egy-egy nagyobb munka végén szokta kimondani az emberi sors egyszerű és nagy igazságát: – Az életben csak egy öröm van, fiam: a dolog.

Ezt az örömet pedig a nyári szénacsinálások idején mi sokszor átéltük. Olyankor, amikor estére jutva el-elnézegettük a simára kaszált területeken sorakozó, meggereblyélt, felzöldágazott boglyáinkat, amikor a kaszálóról az illatozó szénát elhozhattuk. Valóban ennyi és nem több az emberi boldogság: az eredményes munka öröme.

De van, aki valamiért nem tud boldog lenni. Aki például beteg, és emiatt nincs a munkához ereje. Mert akart volna ő is szegény, kínlódott is a kaszálójával, de a feladat teljesítése végül nem sikerült, az elkezdett munka ott maradt félbe-szerbe, a kínnal-bajjal valahogy lekaszált rendeket végül felvette az újrasarjadzó fű. Vagy van, aki lustának, hitehagyottnak született. Mert hozzáfogott ugyan a kaszáláshoz ő is,

12 homp = 'földcsomó, gyepcsomó'

de végül nem volt benne elég akarat, hogy befejezze a munkát, vagy eleve rossz, elhibázott volt valamilyen számítása. Vagy előfordul olyan is, hogy egy-egy hosszan tartó esős idő után megveresedett rendek vagy megfeketedett szénaboglyák jelzik az emberi akarat és törekvés szemmel látható kudarcát. Ez még a jobbik eset, mert ilyenkor azok, akiknek tönkrement a szénájuk, csak egy rajta kívül álló ok miatt nem tudtak boldogok lenni. Mert ha megtetted azt, amit meg kellett tenned, felmentheted magad, és megvigasztalhat az, hogy nem rajtad múlt a boldogság: – Miéink a munka, Istené az áldás.

Évek hosszú sora jött egymás után, és mindegyik év elhozta a nyári szénacsínálások nagy nekibuzdulásait, majd az őszi sarjúcsínálások szép tiszta idejét. Mi pedig minden kaszáláskor jól éreztük magunkat, mert a szénafüveinket sorra mind megkaszáltuk. Igaz, a termés kétharmada – vagy a falutól távolabb eső helyeken „csak” annak fele – nem volt a miénk. A verejtékes munkával betakarított széna és sarjú színe-javát mindig felhánytuk a kollektív gazdaság istállóinak, szájvájainak „híjjaiba”. De abból a megmaradt egyharmadból apám egy pár jármásmarhát és egy-két hizóborjút tartott. Ezek árából pótoltuk az ő kőbányai, majd rakodómunkási fizetését. Kellott a pénz a házépítésre, az iskoláztatásra, egyebekre.

Az egyszer már kiosztott szénafüveket a kollektív gazdaság nem nagyon mérte újra, hogy a gazdáknak érdekükben álljon rendesen trágyázni a kaszálókat és általában a szénafüveket karban tartani. Így kicsi koromtól kezdve én is hamar megtanultam, és később is mindig jól tudtam, hogy a nyári szénacsínálás munkálatai hogyan következnek egymás után: előbb a faluhoz közelebb eső helyek: Berek, Dancsida, a rétben a Kétót-köze, Szeredahelykert, a Kétágú út jönnek sorra, majd haladtunk tovább az erdőalji nagyobb kaszálók felé, előbb a két Tivapatakára-menő kaszálóra, majd a Tajigahagyó alatt lévő Siposokéra.

Végül aztán, július vége felé mindig eljött a legnagyobb boldogság, az erdei szénacsínálás ideje. Apám ilyenkor kivette a nyári szabadságát. Egy hosszú nyári nap kora hajnalán, még pitymallat előtt a vállunkra vetett kaszákra, vasvillákra ráakasztottuk az élelemmel teli szákosokat¹³, az egyik kaszakantára rákötöttük a kaszaszeres tarisznát, és

13 szákos = 'műbőrből és vászonból készült, bolti eredetű, zsákszerű táskák' (román: *sacoșă*)

elindultunk a messzi havasok felé. A megkaszálandó erdei helyeket mi magunk választottuk ki, így ezek évről évre változtak, de volt úgy is, hogy ugyanarra a helyre többször is visszamentünk. Itt fent a havason is minden a kollektív gazdaságé volt – válogathattunk. A foglalás jogának elsőbbsége azé volt, aki egy-egy erdei helyre hamarabb megérkezett. Így lettek számomra Egres mocsár, Szemeskő teteje, a Gálóké, Lucs mejjéke, Kispatak feje a világ legszebb helyei, ahol rendszerint egy-egy fejszével összeütött féloldalú kaliba volt a szálláshelyünk, ahonnan éjszakánként az ide-oda hajladozó, nehéz, párás leheletekkel sóhajtozó fenyőerdők felett szépen lehetett látni a csillagos égbolt felét, miközben a távoli völgyekben, főleg valahol Nagyos fejében hosszan vonítottak, orgonáltak a farkasok. Ők már az esti kaszaverés-kor elkezdték ezt a muzsikát, de mivel messze voltak, ez minket nem zavart.

Az új világban aztán a saját régi kaszálóhelyeinket visszakaptuk, úgyhogy az általam addig megszokott rendben némi változások történtek. Berekbe, Dancsidába, a Kétágú úthoz, a Siposokéra már nem kellett menni, de helyettük ekkor megismertem a régi családi örökségeket: Csorba kertjét, Vágást, a Poklondi kaszálót, az Alsómezőt. Megtudtam azt is pontosan, hogy Szemeskő tetején hol van a mi saját erdei helyünk, de ott már nem kaszáltam soha, mert az új szép világban az emberek már nem művelték meg a faluhatár minden zegét-zugát. Más idők jártak kint a világban, és más idők jártak már otthon is.

Emlékszem, amikor a Csorba kertjében, a patakon túli, itt-ott szép bokrokkal tarkított kaszálónkat utoljára megkaszáltuk, és a szénássze-kérrel a hazainduláshoz készülődtünk, így szóltam apámhoz:

– Édesapám, most pedig nézzen vissza! Még egyszer, utoljára. Mert én most megmondom magának előre, hogy ez a kaszáló ilyen nem lesz soha többet, mert ezt már nem fogja így megkaszálni soha senki.

És visszanéztünk. Most már tudom, hogy valóban utoljára tettük. Később apám a betegágyán haláláig emlegette a jóslatomat, hogy a Csorba kerti kaszálónk, ami emberemlékezet óta mindig a miénk volt, soha többet nem lesz már megkaszálni. Bizonyára elvadult azóta, más nem történhetett vele.

Évre év jött, évre év ment, és most azon gondolkodom, hogy akarom-e még látni valaha is azt a bokrokkal tarkított, szép, ligetes helyet, vagy jobb, ha megőrzöm emlékeimben olyannak, ahogyan utoljára, akkor

ott estefelé láttam. A gondosan meggereblyélt, hatalmas szénásszekér már ott áll a nyomórúddal lekötve a kaszáló alsó sarkán, mert már az átkelésre készülünk vele a patakon, amelynek medre ezen a helyen kissé kiszélesedett, és így a víz is sekély. Hátról a lekötő lánc mellé felszúrtam már a villákat és a gereblyéket, fent a széna tetején, a kötőrúd mellett pedig ott vannak a kaszáink is, közéjük biztosan elhelyezve az elemóziás szatyraink, a borvizes üvegeink. A befogott tehének a végső vezényszóra várva még bele-beleisznak a halkán mondikáló patakba, amelyikben ide-oda cikáznak az apró halrajok, de igazából nem szomjasak már, azt szeretnék, hogy végre elindulhassanak a szekérral hazafelé. Honnan tudnák ők szegények, hogy nem jönnek ide vissza soha többé. Akkor még mi sem tudtuk úgy amúgy igazán, csak valami szomorú sejtés derengett a lelkünkben, miközben a csendes folyóvíz mellett nőtt mélyzöld egerfák alól visszaneztünk az alkonyi fényben hullámzó, szép, sima kaszanyomokra, és így ezzel az utolsó nézelődéssel lélekben megünnepeltük az egyhetes munkánk diadalát.

Láttuk, hogy a kaszáló a mi munkánk nyomán arcot váltott, most egészen mást üzen nekünk, mint egy vagy két héttel ezelőtt. Amikor még állt rajta az ide-oda lomhán hajladozó fű, a hely maga volt a még meg nem zabolázott természet, amely akkor kihívás volt a mi számunkra, és talán valamiféle szorongás forrása is: vajon elbírnánk-e mi ezzel a fütengerrel, vajon a felvállalt feladat elvégzése sikerül-e. De most, a munkánk nyomán a kaszáló képe megváltozott, a hely megszelídült és valóban a miénk lett. A friss és biztos kaszavágások végtelen sora egy diadal szemmel látható, letagadhatatlan jele volt, annak letagadhatatlan bizonyossága, hogy itt végül a mi erőnk, a mi akaratum lett a győztes. Éreztem, hogy igaza van apámnak: a dolog az egyetlen igazi öröm az életben, az ember csak ilyenkor, a jól elvégzett munka után boldog igazán.

A kaszálás fent leírt tudománya mára érvénytelenné vált és elveszett. Új eszközök jöttek a régi kaszák helyett, és ezekhez az új tárgyakhoz új emberek tartoznak. Nekik elég annyit tudniuk, hogy ha a kertjükben már túl nagyra nőtt a fű, akkor be kell dugniuk valamelyik konnektorba a fűnyírógép áramkábélét. És a gép áruházi prospektusában ezt le is rajzolják nekik. Ha pedig idővel elromlik a fűnyírógép, és nem érvényes

már rá a garancialevél, akkor újat kell majd vásárolniuk helyette valamelyik nagyáruházban.

Egy-egy átlagosnál műveltebb ember pedig, aki ezen felül még tudja azt is, hogy a fűvágás műveletét valaha nem fűnyírógéppel, hanem egy kasza nevű szerszámmal végezték, és nem sajnálja a fáradságot, hogy megtudjon róla valamit, elmehet a múzeumba, ahol a belépőjegy ellenében az ottani tárgyak között megtalálja majd valahol a kaszát is. Talán vasból összehegesztve és szép kékre lefestve. És ha szerencséje van, talál egy hozzá illő embert is népviseletben, aki aztán majd neki mindent megmagyaráz.

FÜGGELÉK

A kaszálás szókincese és állandó nyelvi kifejezései

A kaszáló

kaszáló 'gyep, amelynek lekaszált széna- vagy sarjűfűvét szárítva hasznosítják'; **fű, széna** **fű** 1. 'kaszáló' „Vajon kié ez a fű itt?” 2. 'széna' **fű** „Hajnalba, amikor a fű tövit meglátod, má vágni kell.”; **hely, kaszálóhely** 'kaszáló' „Van egy helyem odafél Tiva patakába.”; **széna** 'lekaszált és szárítással tartósított fű'; **széna** **fű** 'lekaszálandó fű, amit majd megszáritanak' „Kiszökött a nyúl a széna **fű** **ből.**”; **sarjű, sarjű** **fű** 'a lekaszált fű tövéről másod- vagy harmadízben nőtt fű'; **hattyúsarjű** 1. 'a lekaszált sarjűfű tövéről nőtt fű, azaz második sarjű, amit már összel kaszálnak le' 2. 'megszáritott második sarjű'; **sarjű, sarjű** **széna** 'lekaszált és megszáritott sarjűfű'; **kasza alá való fű** 'érett széna' **fű**; **láb fű** 'egy pászma fű'; **döltes fű** 'ledölt fű'; **rosszvágó fű** 'olyan fű, amit rosszul vág a kasza'; **jóvágó fű** 'olyan fű, amit jól vág a kasza'; **szórfű, szórfű** **es fű** 'hegyi sovány kaszálók és legelők uralkodó pászitfűve, amit rosszul vág a kasza. Latin: *Nardus stricta.*' „Szórfűbe lehet megtanulni jól kaszálni!”; **salátás fű** 'vizes vagy kövér helyeken nőtt, nagyobb levelű növényekből álló fű' „A jó salátás fűbe nem es kell megfenni a kaszát. Ott a kaszás csak azért fen, hogy egy cséppét pihenjen meg.”; **csucsukás fű** 'nagy levelű, zsenge növényekből álló, könnyen kaszálnak fű' „Az ilyen csucsukás fűvet jól vágja a kasza.”; **csutakos fű** 'csomósan nőtt fű, rendszerint vizes réti helyeken' „A csutakos helyeken figyelmesen kézen kell tartani a kaszát.”; **csónyagos hely** 'vizes hely, ahol csomósan nő a fű' „A fű töve csónyagos.”; **honcsokos hely/kaszáló** 'egyenetlen, dimbes-dombos, vakondtúrásokkal, vaddisznótúrásokkal

stb. tele kaszálóhely'; **fontófű**, **fontófüves fű** 'mezei zsurlót tartalmazó fű, latin: *Equisetum arvense*' „Ha a fontófű belékerült a szénába, nem észli még a marha.”; **kutyatej**, **kutyatejes fű** 'a kutyatejfélek családjába tartozó mérgező növény' „A kutyatejes füvet nincs és métt lekaszálni. Az ilyen szénát mind kihányják a marhák a jászójból.”; **belésütött a nap a fűbe** 'elmúlt a reggel és kiszáradt a harmat a fűből' „Addig vág jól a kasza, amíg a fűbe belé nem sütött a nap.” „Ha a nap a fűbe belésütött, belésüt a kaszásba és hamar.” (értsd: 'ellustul a kaszás is a napon'); **főlcsapják a kaszálót** 'ráengedik legelni az állatokat' „Ha a sarjübuglyákat elvitték rólla, a kaszálló ősszel fél van csapva.”

A kasza és részei

kasza 1. 'a szerszám egésze' „A kaszát a rend alá eldugtam.” 2. 'kaszavas' „Van aki a kaszát a nyeliről leszéri, s úgy veri még.”; **kicsi kasza**, **kicsi bicska**, **bicskacska** 'kis méretű, 60-70 centiméteres kasza'; **nagy kasza** 'nagy méretű, 80-90 centiméteres kasza'; **kaszanyel**, **kaszanyél**, **kasza nyele** 'kaszanyél'; **kaszakanta**, **kasza kantája** 'kasza nagykacsa' „A kaszakantát métt törted ki?"; **alsó** ~ **assó kaszakanta**, **felső** ~ **felső kaszakanta** 'a kaszanyélen lennebb és fennebb elhelyezett nagykacs' (nagy dőlésszögű lejtőn való kaszáláskor szereltek két kantát a nyélre); **kaszavas**, **kasza vasa** 'kaszavas, kaszapenge'; **kasza vászna** 'kasza lapja'; **kaszaél**, **kasza éle** 'kaszavas éle'; **kasza foka** 'a kaszavas felső, az éllel szemben lévő tompa része' „A honcsokot a kasza fokával szerteütte.”; **kasza fánca** 'a kaszavas felső pereme'; **kasza hegye** 'a kaszavas hegye'; **kasza sarka** 'a kaszavas hátsó, kiszélesedett, nyél melletti része' „Kicsit nyomd még jobban a kasza sarkát, s ne hagyd ott a rend alját!"; **kasza nyaka** 'a kaszavas belső vége, amelyet a nyélre helyeznek'; **elszakad a kasza nyaka** 'kaszavágáskor eltörik a kasza nyaka' (pl. fűcsomóba, ágba, kőbe történő belevágás esetén); **kasza makkja** 'gyárilag öntött kis kidudorodás a penge nyakán, amit a kasza összeállításakor a megcsapott nyélbe illesztenek'; **kaszakarika**, **szorítókarika** 'kaszagyűrű' „A kaszakarikát régén árulták a bótba.”; **kaszaék** ~ **kaszaik**, **kasza ékje** ~ **kasza ikje** 'a kaszavasat és a kaszanyelet a kaszagyűrűben összeszorító ék'; **megékeli a kaszát** 'ék segítségével a kaszavasat a kaszagyűrűben hozzászorítja a kaszanyélhez'; **hajla**, **kaszahajla** 'kaszacsapó, azaz

aratáskor a kasza nyelére erősített két- vagy háromágú, gallyszerű vessző, amely a levágott gabona egyenletes dőlését biztosítja'; **félszērēli a kaszát** 'nyélre helyezi a kaszavasat, összeállítja a szerszámot' (más falvakban, pl. gyimesi csángóknál: *félszēgzi a kaszát*); **beállítja a kaszát** 'összeszerelēskor a testmagasság és a kaszálandó fű természete szerint helyezi el a kaszavasat a kaszanyélen'; **nekiállítja a kaszát a fűnek** 'a kaszálandó fű természete szerint állítja be a nyélen a kaszavasat'; **megcsapja a kaszanyelet** 'a kasza összeállításakor a kaszás testmagasságának megfelelő dőlésszögben vágja le ferdén, rézsütosan a kaszanyél alsó végét'; **nagyra állítja a kaszát** 'a kaszavasat úgy helyezi a nyélre, hogy nagyobb, szélesebb fűnyalábot vágjon vele, tehát nagyobb csapásokkal haladjon előre' „*Ha erőst nagyra állítottod, akkor fojlik a fűbe a kasza.*”; **kicsikére állítja a kaszát** 'a kaszavasat úgy helyezi a nyélre, hogy keskenyebb fűnyalábot vágjon vele' (kövér, döltes fűben) „*Ha kicsikére állítottod, akkor szökik ki a fűből a kasza.*” „*Ha a kasza kicsikére van állítva, nem lehet erőst terítettzni vele.*”

A kaszálás

kaszálás 1. 'széna- vagy sarjűfű kaszával való levágása' „*A kaszálás nehez munka.*” 2. 'a kaszálás ideje' „*Kaszáláskor történt nyárba.*” 3. 'kisebb mennyiségű, általában állatok etetésére szánt, frissen lekaszált takarmány, gabona' (jelzős szerkezetekben is: **szénakaszálás, sarjűkaszálás, gabonakaszálás, zabkaszálás** stb.) „*Hoztam egy kicsi kaszálást a lónak.*” „*Csak valami árpakaszálás vót a szekeren.*”; **nyom, kaszanyom** 'az a lekaszált fűsáv, amelyen a kaszás kaszáláskor előrehalad; szélessége kb. 100-120 cm' „*Erőst szélēs kaszanyomon jár.*”; **rend** 1. 'kaszanyom' (lásd előbb) „*Ha még két-két rendēt bevágunk, ez a láb fű lefogy.*” 2. 'a kasza által levágott fűnyalábokból összegyűlt, sorokat képező fű' „*Jó vastag rendēk esnek.*” 3. 'száradó, szétszórt széna- vagy sarjűfű' „*Villán szárad a rend.*” „*Elverte az eső a rendēt.*”; **rendet vág** 'kaszál' „*Vágok olyan rendēt, mind te! / Vagyok olyan legén, mind te!*” (népdal); **vékony ~ vastag/kövér rend, vékony ~ vastag/kövér rend esik** 'vékony/vastag fűsorok képződnek a kaszavágások nyomán' „*Ha nem ganyézzuk még a kaszálót, jövőre itt még vékonyabb rendēk esnek.*” „*Jó kövér rendēk esnek.*” „*Olyan rendēk esnek, mind a derekam.*”; **kivág valakit a rendből** 'maga mögé utasít valakit a kaszások sorában, mivel jobban kaszál, mint ő' „*Má öregembēr vagyok, de még engēm az onokáim*

a rendből nem vágta ki!"; **nagy helyën/nyomon jár, nagy helyt jár, nagy nyomon mënyën** 'túl széles kaszanyomon halad'; **terítettik** 'maga körül nagy helyet kaszál le, túl széles nyomon kaszál' „Ugyanbiza vajon métt kell neköd így terítettzni?!”; **kicsi helyën/nyomon jár** 'kaszáláskor keskeny kaszanyomon halad'; **félnyomon mënyën/jár** 'túl keskeny sávot kaszál le, csak félrendet vág le' „Ő má olyan öreg, hogy neki szabad félnyomon és mënni.”; **elkeskényëdik a rendje** 'keskeny nyomon kaszál'; **Ne keskényëdj el, mind Ferenc Mihály!** 'ne búsulj, ne szomorkodj!' (A szólás magyarázata: az illető nem tudott széles kaszanyomon kaszálni, és az elkeskenyedett nyomot, illetve a vékony rendet látva maga is „elkeskenyedett”, azaz elszomorodott.); **(nagyra) veti a kaszát a fűbe ~ nagyra tartja a kaszát** 'túl széles kaszavágásokat tesz eléfele, gyorsan akar előrehaladni' „Ne vesd a kaszát a fűbe, me akkor tincsel.”; **fojlik a kasza, beléfojlik a kasza a fűbe** 'a kasza felszerelésekor túl nagyra állított kasza nem vágja le mind az eléje kerülő füvet, és a vágás után nem lehet kihúzni a fűből' (lásd még előbb: **nagyra állítja a kaszát**); **tincsel a kasza** 'kisebb fütincsel, fűnyaláb marad levágtatlanul a kaszavágás után'; **szökik ki a fűből a kasza** 'a kasza felszerelésekor kicsire állított kasza nem tesz eléfele elég széles vágásokat' (lásd még előbb: **kicsikére állítja a kaszát**); **(mëg)csapja a füvet** 'a kaszanyom jobb oldalán, azaz a kasza sarkánál nem tóból, hanem csak derékban vágja le a füvet' „Ne csapd a füvet, nyomd mëg jobban a kasza sarkát!”; **megnyomja a kasza sarkát** 'kaszáláskor a kasza sarkát erősebben megnyomva teszi a kaszavágásokat' (nehezebben kaszálható fűben, pl. szőrfüves helyen; ellentéte: **kaszahëggel kaszál**); **kaszahëggel kaszál** 'kaszáláskor csak a kasza hegyével tesz kaszavágásokat' (vastag vagy összegabalyodott fűben; ellentéte: **mëgnyomja a kasza sarkát / a kasza sarkával kaszál**); **ott hagyja a rend alját ~ ott marad a rend alja** 'nem egészen tóból vágja le a füvet a kaszanyomban' „Ha a rend alját ott hagyod, nem kapsz ebédet.” „Sok lëkvárt ne ëgyél, me attól az erő nem szaporodik, s végül ott marad a rend alja.”; **leereszti a kaszát ~ mëgnyomja a kaszát** 'egészen a földig leereszti a kasza élet, rövid tarlót vág' (ellentéte: **këzën tartja a kaszát**) „Élyen csutakos helyekën nem szabad leereszteni a kaszát.”; **këzën tartsa a kaszát** 'úgy vágja a füvet, hogy nem ereszti le egészen a földig a kaszát, azaz nagyobb tarlót vág' (ellentéte: **leereszti a kaszát**); **belëhúzza**

a kaszát valamibe 'belevágja a kaszát valamilyen akadályba' „*Úgyelj a kaszádra, ne húzd belé, se csutakba, se kőbe, se hompba!*”; **utánna áll a (döltes) rendnek/fűnek** 'úgy áll a kaszával a túlérrett, ledőlt fű mögé, hogy az előrehaladás iránya a dőlés irányával megegyezzen' „*Állj utánna a döltes fűnek, ne kaszálj soha szembe vele!*”; **reggeli/esti harmaton kaszál** 'harmatos, vizes fűvet kaszál reggel vagy alkonyatkor'; **jó kaszálóidő** 'felhős idő, mikor nincs kánikula'; **Ha tincsel a kasza, a kaszás pötty** (hímvesszejét) **a tincshöz hézzakötik**. – Helyzetmondattal. Tréfás fenyegetés.; **Úgy vágd a fűvet, hogy a kasza alatt egy vesszőt tudj elhordozni.** 'ne engedd le teljesen a földre a kaszavasat'; **Tartsd kézén a kaszát!** 'ne engedd le teljesen a földre a kaszavasat' (pl. vizes, zsombékos helyen, ahol csomós a fű töve, vagy dimbes-dombos, egyenetlen talajon); **Hajnalba, amikor a fű tövöt meglátod, a rendet má vágni kell.** 'a kaszálást pitymallatkor, hajnalban kell elkezdni'; **A kaszás a reggeli harmaton annyit kaszál, mind utána egész nap.** 'a reggeli harmaton, a hűvös időben lehet a legjobban kaszálni'; **Tudja Pál, mit kaszál.** 'titokban tart, nem beszél ki valamit, amit végez, ami történik vele'; **kaszál a lábával** 'sántít'; **kasziba (embər)** 'sántító személy'; **Se fű, se rend [s észéd a magadét mellette].** 1. 'ha nagyon vékony a fű a kaszálón, vagy ha a kaszás rosszul kaszált, a kaszálás után nincs lekaszált rend sem, de már lábon álló fű sem'. 2. (átvitt értelemben) 'nincs eredménye a munkának, de költségek vannak vele; noha nincs haszon a munka után, annak költségeit nem lehet elkerülni'.

A kaszafénés

kaszát (mög)fen 'fenőkövel kaszát élez'; **fénkő ~ fenkő ~ fenőkő** 'kaszakő'; **fénköves táska ~ kőtartó ~ fénkőtartó** 'fenőkő tokja' „*Kifolyt a víz a fénköves táskából, s most nem fogja a kő a vasat.*”; **kicsorbitja a kaszát** 'csorbává teszi a kasza élet' „*A kő kicsorbított a kaszát.*”; **kivészi a kasza élit** 'kitompítja a kasza élet'; „*A föld kivészi a kasza élit.*” „*Aratáskor sűrűbben kell fenni, met a gabonának erős a töve, s hamar kivészi a kasza élit.*”; **megtámasztja/leszúrja a kaszanyelet** 'kaszafénéshez készülve földbe szúrja a kaszanyelet'; **megtöröli/megdörgöli a kaszát** 'fénés előtt egy nyaláb fűvel megtisztítja a kasza lapját'; **elfeni a kasza élit** 'túl erősen megnyomva a kaszakövet, lefeni

a kasza éles élét'; **visszafeni a kasza élit** ~ **szembefen a kasza élivel** 'hibásan tartva a kaszakövet kifeni a kasza éles élét' „*Ha szembefensz vele, kivészöd a kasza élit.*”; **Ha a követ/hompot/hangyabolyt elvág-tad, a kaszát fenhetéd még.** 'a kőbe, földbe belevágott kasza azonnali fenést igényel'.

A kaszaverés

kaszát ver ~ **kaszaverés** 'ütésekkel kalapáccsal üllőn kaszát élez' „*A veréssel nyújtani kell kifelé az élet, mind a téstát.*”; **kaszaverő kalapács** 'kaszakalapács'; **lapos kalapács** 'lapos tetejű kalapács'; **hégys kalapács** 'elkeskenyedő tetejű kalapács'; **videás kalapács** 'beleforrasztott, keményebb fémötvözzel ellátott kaszakalapács'; **üllő** 'kaszaverő üllő'; **lapos üllő** 'lapos tetejű üllő'; **hégys üllő** 'elkeskenyedő tetejű üllő'; **kaszaszér** 'a kaszaveréshez szükséges szerszámok: kaszaverő kalapács és az üllő'; **kaszaszérés tarisnya** 'a kaszaverő eszközöket, ún. kaszaszért tartalmazó tarisnya' „*A kantára félakasztotta a kaszaszérés tarisnyát.*”; **kaszaverőhely** 'kaszaveréshez kialakított hely, amely tartalmazza a rögzített üllőt, az ülőhelyet és a kaszanyelet megtámasztó helyet'; **erőssre/lágyra van edzve az üllő/kalapács** ~ **lágys üllő/kalapács** 'keményre/lágyra edzett üllő/kalapács'; **jól/rosszul verődik az él/a kasza** 'ütésre könnyen vagy nehezen képződik a kasza éle attól függően, hogy lágyabbra vagy keményebbre van-e edzve a kaszavas'; **hamar váslik a kasza** 'a lágyabbra edzett kaszavas éle hamarabb elváslik'; **a kasza mérge** 'a kasza éles, finom éle' „*A homp kivészi a kasza mérgit.*”; **a kasza vasa megviaszosodik** 'a túl keményre edzett kaszavas éjszaka kissé meglágyul, ezért az ilyen kaszát kora hajnalban kell verni'; **béhasad(ozik) a kasza éle** 'behasad a kasza éle' „*Ha a kasza éle béhasadt, a kaszavasat vethetéd el.*”; **gyakran ver** 'sűrűn kell megvernie a kaszáját' (ha lágyra edzett a kaszavas); **gyérén/ritkán ver** 'ritkán veri meg a kaszáját' (ha keményre edzett a kaszavas); **tövitől veri a kaszát** 'a kaszaverést a kasza tövétől kezdi' „*A tövitől szokták verni a kaszát, nem a hégytől.*”; **hégytől veri a kaszát** 'a kaszaverést a kasza hegyétől kezdi' „*Ha a hégytől veréd a kaszát, a kasza töve osztán végül nem jól fekszik az üllőn.*”; **kifogazza/mégfogazza a kasza élit** 'egyenetlenül, rosszul veri a kaszát, és kifogazza annak élét' „*Ha túl künt ütész, kifogazod a kasza élit,*

ha túl bent ütsz, akkor nem vékonyodik az él.”; **sora van a kaszának/a kaszaélnek** ’a frissen vert kasza élére egy második, finom él képződik, ami a fenések következtében majd eltűnik’; **fogja a főd a kaszát** ~ **(mög)feketedik a kasza vászna** ’ha rosszul vág a kasza, kemény földlerakódás keletkezik a kaszalap alján, ez jelzi, hogy verést igényel’ „*Ejiszé nem vág jól a kaszád, hogy ilyen erőt fogja a főd?*”; **möglebbenti a kaszát** ~ **möglebben a kasza** ’kaszaveréskor egy vagy több elhibázott ütés következtében (ha az ütés olyan helyre irányult, ahol a kaszaél nem feküdt jól az üllőn) a kaszaél egy kis szakaszon ki-be hajlíthatóvá, pattinthatóvá válik, ami a kaszálást megnehezíti’; **Ha nem tudsz kaszát verni, ő ver még tégedet.** ’a kaszásnak meg kell tanulnia a kaszaverést’; **A kasza mondja még, hogy mikor kell verni.** ’a kaszát akkor kell verni, amikor nem vág jól’; **A kő feni a kaszát.** ’a kőbe vágott kasza nem vág’ – Tréfás.

A kaszás

kaszás(embər) ’kaszás’; **jó/rossz kaszás** ’jól/rosszul kaszáló kaszás’; **a kasza felfojtja a kaszást** ~ **felfojlik kaszás** ’ha rosszul vág a kasza, a kaszás lihegve, nehezen kaszál’; **kiáll a kaszás** ’elfárad a kaszás’; **kaszálókaláka** ’egymás kölcsönös megsegítésén alapuló csoportos kaszálás’; **A kaszáláshoz kell két erős kar s egy nagy bolond fej.** ’a kaszálás nehéz munka, amelyet nem a tanult emberek végeznek’; **A kaszásba belésütött a nap.** ’ellustult a nyári melegben a kaszás’; **A kaszás sok lėkvárt ne ęgyék, met akkor a rend alja ott marad.** ’a kaszálás nehéz munka, ezért a kaszásnak jól kell táplálkoznia’; **Rossz kasza nincs, csak rossz kaszás.** ’minden kaszával lehet jól kaszálni’.